

**När befolkades Blekinges östra skärgård?
Bosättningsmönster under stenåldern.
Fördjupad analys.**

Författare: Jan Åke Andrén

Handledare: Birgitta Hårdh

ARKM04 Påbyggnadskurs för magister VT 2010

Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet

Abstract

I C-uppsatsen "När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern" studerades och klassificerades 89 stycken lösfynd. Utifrån dessa gjordes ett antal tolkningar och slutsatser. Syftet med denna uppsats är att tillföra ytterligare 10 % nya fynd dvs. 9 stycken och se i vilken omfattning fynden vederlägger, stärker eller förkastar den övergripande bilden av skärgården under stenåldern. Uppsatsen diskuterar också det arkeologiska materialet utifrån en statistisk synvinkel och tar upp områden som slumpmässigt och obundet urval, representativitet samt bortfall. En viktig fråga är om denna typ av undersökningar fyller ett syfte och kan utgöra ett alternativ till ytundersökningar. Slutligen diskuteras fynden utifrån kulturens ekonomiska försörjningsbas. Kan några skillnader uttolkas? Eftersom antalet fynd är få så ges endast begränsade möjligheter att diskutera denna komplexa fråga. I Uppsatsen förs en diskussion om hur lösfynden indikerar val av boplatser och val av åkermark. Sammanfattningsvis visar den fördjupade analysen att de slutsatser och tolkningar som tidigare gjorts endast i ringa omfattning förändrades av den fördjupade analysen. Genom att vara medveten om de brister som finns i denna typ av undersökningar bör tolkningar och slutsatser hållas på en övergripande nivå. Slutligen så indikerar lösfynden att jägare och jordbrukare tycks ha strävat mot samma platser under mellanneolitikum, vilket möjligen skulle kunna vara indicier på att marin föda spelat en stor roll för både den gropp-keramiska kulturen som för stridsyxekulturen. Utifrån försörjningsbasen tycks således inte skillnaden varit så stor. Under senneolitikum tyder lösfynden på att nya områden tas i anspråk inom hela undersökningsområdet, vilket kan vara tecken på förändrade ekonomiska förutsättningar.

Innehållsförteckning		Sida
1	Inledning	1
1.1	Syfte	1
1.2	Forskningshistoria	1
1.3	Problemställning	2
1.4	Undersökningsområdet och kronologiska ramar	3
1.5	Materialbeskrivning	4
1.6	Metodbeskrivning och avgränsning	5
1.7	Källkritik	5
1.7.1	Arkeologiska fynd	5
1.7.2	Statistiska metoder	7
1.7.3	Ekonomiska kulturer	7
1.7.4	Övrigt	7
2	Bearbetning och analys	8
2.1	Artefakter	8
2.1.1	Mesolitikum	8
2.1.2	Neolitikum	9
2.1.2.1	Tidigneolitikum	9
2.1.2.2	Mellanneolitikum A	9
2.1.2.3	Mellanneolitikum B	10
2.1.2.4	Senneolitikum	12
2.2	Arkeologiska fynd – ett urval ur en helhet	12
2.3	Kulturerna under stenåldern	13
2.3.1	Trattbägarkulturen	13
2.3.2	Gropkeramisk kultur	14
2.3.3	Stridsyxekultur	14
2.3.4	Senneolitisk kultur	14
3.	Diskussion	15
3.1	Artefakter	15
3.1.1	Mesolitikum	15
3.1.2	Neolitikum	15
3.1.2.1	Tidigneolitikum	15
3.1.2.2	Mellanneolitikum A	16
3.1.2.3	Mellanneolitikum B	16
3.1.2.4	Senneolitikum	17
3.2	Arkeologi och statistik	18
3.3	Artefakter, ekonomier och arkeologernas kulturindelning	19

4	Hur kan vi tolka artefaktfynden	21
4.1	Hur påverkar tillkomna fynd tidigare tolkningar och slutsatser?	21
4.2	Kan ett slumpmässigt urval vara representativt för en helhet?	22
4.3	Har det funnits olika kulturer?	23
5	Slutdiskussion	24
6	Sammanfattning	26
7	Referenser	28
7.1	Litteratur- och källförteckning	28
7.2	Otryckta källor	29
7.3	Skrivelser mm	29
7.4	Kartor	29
7.5	Figurförteckning	30
7.6	Internet – databaser	30
7.7	Förkortningar	30
Bilaga		31
	Sammanställning av tillkomna artefaktfynd	

1 Inledning

1.1 Syfte

Då jag skrev min C-uppsats ”När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern” kunde jag konstatera att det fanns ytterligare artefakter hemma hos människor, vilka levde inom undersökningsområdet. Dels fanns artefakter som tidigare generationer hittat men också fynd som gjorts under senare tider. Under senare år har det tyckts mig att det återigen finns ett ökat intresse för vår förhistoria samtidigt som människor är mera öppna om de artefaktfynd som gjorts. Genom föreläsningar på studiecirkel och en kommunikation med många människor har jag kommit i kontakt med nio nya lösfynd.

Syftet med denna uppsats är att de tillkomna fynden skall bearbetas, analyseras och tolkas på motsvarande sätt som i C-uppsatsen och se om de tillkomna fynden stärker, förändrar eller förkastar de tolkningar och slutsatser som tidigare framkommit. Uppsatsen skall således ses som en fördjupad analys inom det geografiska undersökningsområdet och inom samma tidsram.

Syftet med den fördjupade analysen är att se i vilken omfattning nya fynd påverkar tidigare tolkningar eller om det finns en brytpunkt, där de i C-uppsatsen ”slumpmässiga fynden”, kan anses vara ett representativt urval för alla de fynd som gjorts inom undersökningsområdet och om vi kan tillämpa statistiska metoder på ett arkeologiskt material.

Vidare avser uppsatsen att diskutera huruvida det finns olika kulturer eller inte och relatera till fyndmaterialet inom undersökningsområdet.

Tiden för att göra denna typ av undersökning i skärgården har snart ebbat ut, dels eftersom området exploateras för fritidsboende och dels för att människor blir alltmer rörliga, vilket gör att lösfynd sprids och därefter blir ett antikt föremål utan bakgrundsfakta.

1.2 Forskningshistorik

Uppsatsen bygger på C-uppsatsen ”När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern”. De tolkningar och slutsatser som görs i denna uppsats prövas mot nya fynd.

Vad avser forskningshistorik som legat till grund för C-uppsatsen hänvisas till kapitel 1.2 i denna uppsats.

Björn E Berglunds forskning kring klimat, hydrografi och vegetation i östra Blekinge, framförallt i verken ”Florans invandring till Blekinge”, ”The post-glacial shore displacement in Eastern Blekinge”, ”Southeastern Sweden, Late-quaternary vegetation in Eastern Blekinge”, ”Vegetationen på Senoren”, I-III. Botaniska notiser” och ”Eken i Blekinge”, utgör alltså viktig kunskap för tolkning av lösfynden.¹

I samband med inventering av Sveriges bebyggelse kartlades jordens beskaffenhet på gårdarna vilket är användbart för att se huruvida det finns mönster vid valet av odlingsmark.² För att granska om ett urval av ett begränsat antal fynd kan vara representativt för helheten har använts statistiska metoder hämtade ut verket ”grundkurs i Statistik” av Jan Byström.³

¹ Berglund 1955, 1962-63, 1964, 1966, 1967.

² Sveriges bebyggelse Blekinge Län 5 1948.

Colin Renfrew och Paul Bahn beskriver hur man vid ytundersökningar kan använda statistiska metoder för att få en övergripande bild vid urval av intressanta områden.⁴

Forskning om de olika kulturerna är mycket omfattande. Därför har här gjorts ett urval av forskning kring de olika tidsperioderna. Här ingår bl. a Stenåldersjägarna av Bo Knarrström m fl.⁵, Bozena Wyszomirskas forskning kring en tidig neolitisk boplatz i Nymölla⁶, Mats Malmers verk *The Neolithic of South Sweden* som tar upp TRB, GRK och STR⁷ (se fig. 2), Lars Larsson m fl. forskning i "Stridsyxekultur I Sydsandinavien"⁸, Eva Stenskölds forskning kring Senneolitikum⁹ och Stig Welinders beskrivning av jordbrukets första fem tusen år.¹⁰

1.3 Problemställning

I C-uppsatsen "När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern"¹¹ konstaterades att fynd från mesolitikum var sällsynta inom området. De få fynd som gjorts tyder på att människor i området var få och att de troligen bara under vissa perioder vistades inom undersökningsområdet för att anskaffa särskilda resurser. Ett stort antal fynd (ca 30 st.¹²) av trindyxor har gjorts varav huvuddelen har hittats på Senoren. Trindyxor har använts av jägar- och samlarkulturer från mesolitikum till mellaneneolitikum vilket gör det omöjligt att utifrån dessa fynd dra slutsatser om tidig befolkning av undersökningsområdet. Lösfynd från slutet av tidigneolitikum är indicier på att jordbrukskulturen börjar etablera sig i skärgården. Föremålen återfinns på platser som har lätta jordar. I uppsatsen kunde konstateras fyndfattigdom under MNA (äldre mellaneneolitikum 3300-2650 f. Kr), vilket tyder på en nedgång för jordbruket. Under MNB (yngre mellaneneolitikum 2650-2300 f. Kr) ökar åter lösfynden tillhörande stridsyxekulturen, vilket tyder på en återhämtning. Fynden tyder också på att människorna söker sig till skyddade platser och alltjämt till lätta jordar. Fynd av gropkeramisk keramik är huvudsakligen koncentrerade till två platser. Lösfynden kan möjligen indikera att den gropkeramiska kulturen föredrar boplatser som är strandnära, gärna på sandmark, med grunda vatten och trånga sund. Båda kulturerna tycks ha strävat mot samma områden kanske som en följd av klimatförsämringen, vilket kan ha varit en orsak till motsättningar mellan grupperna. Om så ha varit fallet kan ökningen av artefakter från MNB tyda på att läget mellan grupperna stabiliserats och konflikten lösts. Under senneolitikum tyder lösfynden på att nya områden, som skapas genom förändringar i havsnivån, tas i anspråk. Fynd av enkla skafthålsyxor har gjorts på dessa ytor.¹³ En möjlig teori är att dessa yxor har använts för att ringbarka träd på de flacka och strandnära partierna. Fynden indikerar att jordbrukskulturen är etablerad och att olika livsstilar nu förenats i en senneneolitisk kultur.¹⁴

---

³ Byström 1980

⁴ Renfrew & Bahn 2004

⁵ Knarrström m fl. 2007

⁶ Wyszomirska 1999

⁷ Malmer 2002

⁸ Larsson m fl. 1989

⁹ Stensköld 2004

¹⁰ Welinder 1998

¹¹ Andréén 2008

¹² Andréén 2008: bil 1

¹³ Andréén 2008:26

¹⁴ Andréén 2008:31

Efter min C-uppsats har nya fynd i privat ägo kommit till min kännedom varför det är av stort intresse att undersöka dessa och sätta dem i relation till tidigare fynd och därigenom göra en fördjupad analys av tidigare frågeställningar.

- När befolkades skärgården?
- Vilka förutsättningar levde människorna under?
- Av vilken anledning finner vi artefakter på olika ställen?
- Kan vi utläsa något bosättningsmönster av fynden?
- Skedde några förändringar över tiden?

Hela tanken med denna uppsats är att de tillkomna fynden skall bearbetas systematiskt på motsvarande sätt som i kandidatuppsatsen för att se om fynden vederlägger, förändrar eller förkastar de slutsatser som tidigare framkommit inom ramen för ovanstående frågeställningar.

Vad avser de allmänna förutsättningar som människorna levde under (frågeställning två ovan) hänvisas till tidigare kandidatuppsats. I denna uppsats tas endast upp specifika förutsättningar som kan kopplas till de nya fynd som gjorts efter kandidatuppsatsens publicering.

Uppsatsens frågeställningar är

- Hur påverkas tidigare tolkningar och slutsatser av de tillkomna lösfynden?
- Kan fynden anses vara ett representativt urval för helheten?
- Har det funnits olika ekonomiska kulturer som trattbägare, stridsyxor och gropkeramiker? I uppsatsen diskuteras vad som talar för och emot kulturindelningen. Framgår det en klar skillnad mellan kulturernas ekonomiska försörjning eller är indelningen skapad av arkeologerna?

1.4 Undersökningsområdet och kronologiska ramar

Undersökningsområdet (se figur 1) och den kronologiska tidsperioden (stenåldern) motsvarar det område som undersöktes i Kandidatuppsatsen ”När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern”(se nedan).¹⁵

Fig. 1. Kartan visar det område av öar som uppsatsen omfattar samt havsområdet söderut. Karta efter B E Berglund.¹⁶

¹⁵ Andréén 2008:3

¹⁶ Berglund 1966:26

Avseende "representativitet" begränsas undersökningsområdet till öarna Sturkö och Senoren, eftersom huvuddelen av fyndmaterialet och alla tillkomna lösfynd återfinns på dessa öar.

Stenålderns indelning i perioder (år f. kr kalibrerad C-14)

TRB = trattbägarkultur, GRK = gropperamisk kultur, STR = stridsyxekultur, SNK = senneolitisk kultur

Mesolitikum		4000	Jägar- och samlarkultur			
Tidigneolitikum A-B	4000	3450	TRB			
Tidigneolitikum C	3450	3300	TRB			
Mellanneolitikum A I-II	3300	2950	TRB	GRK		
Mellanneolitikum III-V	2950	2650	TRB	GRK		
Mellanneolitikum B	2650	2300		GRK	STR	
Senneolitikum	2300	1800				SNK

Fig. 2. Tabell. Stenålderns periodindelning och inom vilka perioder de olika kulturerna är verksamma. Tabellen grundar sig på Wyszomirska & Karsten & Friman & Linde 1999. Sammanställningen hämtad ur C-uppsatsen.

1.5 Materialbeskrivning

Uppsatsens grundmaterial utgörs av tillkomna fynd och den C-uppsats som jag skrev år 2008. För att kunna datera fyndföremålen har huvudsakligen använts "Bildkompendium – Stenåldern".¹⁷ I syfte att kvalitetssäkra fyndens klassificering har en diskussion förts med Deborah Olausson. För att sätta in fynden i sin topografi och hydrografi har ekonomiska kartor och sjökort använts. Dessa har i många fall kompletterats genom besök på platsen i samband med fotografering och samtal med upphittaren av föremålen. Kännedom om området har inhämtats genom mångåriga landskapsstudier och egna inventeringar. Vad avser miljön utgör Björn E Berglunds forskning om hydrografi, klimat och flora (pollenanalyser) en ovärderlig kunskapskälla.

Forskning inom statistik med inriktning mot arkeologi är mycket begränsad. I de fall forskning finns är dess inriktning att bevisa samband (korrelation) eller hur ett fyndmaterial kan redovisa. Denna uppsats ambition är att belysa vilket statistiskt värde som uppsatsens fyndmaterial har. Därför har Jan Byströms bok "grundkurs i statistik" använts för att relatera materialet till de vetenskapliga krav som ställs på en stickprovsundersökning.¹⁸ Kan vi använda denna metod som ett alternativ till ytundersökningar (surface surveys).

Ett område som rönt stort intresse under lång tid är de arkeologiska kulturbegreppen. I uppsatsen har gjorts ett begränsat urval av litteratur som avgränsats till kulturbegreppens ekonomiska försörjningsbas. Det begränsade arkeologiska fyndmaterialet diskuteras mot människornas försörjningsbas för att se om det finns indicier som talar för eller emot kulturbegreppet vad avser ekonomisk försörjningsbas.

¹⁷ Wyszomirska m fl. 1999.

¹⁸ Byström 1980

1.6 Metodbeskrivning och avgränsningar

Uppsatsens är uppbyggd i tre delar. I det första kapitlet ” Bearbetning och analys” används samma metod som i C-uppsatsen.

”I den första delen används en kvantitativ metod för att kartlägga alla tillgängliga fornlämningar och lösfynd från stenåldern inom området (se kap. 2). Syftet med detta är att systematiskt gå igenom materialet och för varje fynd försöka fastställa kronologi och korologi. Detta ska ge en överblick över undersökningsområdet. Landskapsstudier och uppsökande verksamhet har genomförts i viss omfattning för att få med intressanta lösfynd i privat ägo. För att katalogisera och kronologisera fynd har jag använt bildkompendium *Stenåldern*¹⁹.²⁰ En sammanställning av fynden redovisas i tabellform och här görs också en mycket övergripande beskrivning av trattbägar-, gropkeramisk-, stridsyx- och senneolitisk kulturernas ekonomiska försörjning.

I diskussionskapitlet (kap. 3) görs en kvalitativ bearbetning av varje enskilt lösfynd. Här diskuteras tänkbara motiv till fyndplatsen och möjliga tolkningar av fynden. I kapitlet diskuteras också tillämpning av statistiska metoder på fyndmaterialet. Slutligen sätts den totala fyndmängden in i de olika kulturernas levnadsmönster.

I den tredje delen förs en slutdiskussion om de tillkomna fyndens påverkan på tidigare tolkningar och slutsatser (kap. 4-5). Här diskuteras om vi kan tillämpa statistiska metoder avseende slumpmässigt urval på ett konkret fyndmaterial bestående av lösfynd. Slutligen tas frågan upp om vi kan uttyda olika kulturer i fyndmaterialet.

I den avslutande sammanfattningen knyts bearbetning, diskussion och slutdiskussion samman i syfte att i den mån det är möjligt besvara de övergripande problemställningarna som framgår av kapitel 1.3.

1.7 Källkritik

1.7.1 Arkeologiska fynd

Att studera lösfynd gjorda av privatpersoner utgör alltid en risk eftersom artefakterna kan ha flyttats inom områden t ex genom plöjning och dels genom att artefakten vandrat i släktled och fyndplatsen förvanskats. Tidiga fynd från mesolitikum visade sig vara ovanliga då jag skrev min C-uppsats. Då liksom nu kan det finnas flera orsaker till detta. Den första är naturligtvis att antalet människor som vistades i de kustnära områdena var få och att de endast vistades under vissa perioder inom området.²¹ En annan möjlig orsak är havsnivåerna under mesolitikum. Under den första tiden efter issmältningen var havsnivån ca 60-65 meter över dagens havsnivå. Sedan under Yoldia-perioden sjunker nivån ca 40 meter, vilket gör att undersökningsområdet inte längre är ett kustnära område utan fastland. Därefter, mellan 7000 och 9000 år f Kr, är havsnivån mellan 2-6 meter lägre än dagens²² vilket gör att det kustnära landskapet huvudsakligen utgörs av det som idag är fjärdar inom undersökningsområdet.²³

Några inventeringar av havsbotten är inte gjorda trots att de utgör en stor landmassa under långa perioder under mesolitikum.²⁴ Vid strandnära flintfynd bör också alltid beaktas

---

¹⁹ Wyszomirska m fl. 1999

²⁰ Andréén 2008: 4-5.

²¹ Gillis m fl 2004: 113-114

²² Berglund 1967:9

²³ Larsson 1998:10

²⁴ Marinarkeologiskt seminarium 2006-2007

användandet av Kristianstadsflinta som barlast vid sentida transporter och fynd nära lastplatser bör därför analyseras med stor försiktighet.

Vidare är områden kring de stora mossarna mitt på öarna obrukade²⁵, där det inte kan uteslutas att det finns äldre fynd eftersom platser vid sjöar visat sig vara attraktiva för mesolitiska boplatser.²⁶

Under mesolitikums senare del är havsnivån 5-8 meter högre än dagens nivå.²⁷ Nivåer som ligger över mesolitikums strandlinje är idag till stora delar obrukade emedan områden som ligger lägre har tagits i anspråk för jordbruk eller exploaterats för bebyggelse. Områden som var attraktiva under neolitikum har således bearbetats mera av människorna i nutid och det kan därför inte uteslutas att fynden från neolitikum är överrepresenterade i undersökningen.

Jordlagrens påbyggnad har varit stor inom vissa områden²⁸, vilket kan ha gjort att fynd ligger långt ned i marken. Dessutom är gårdarna små och därför har åkrarna aldrig plöjts med moderna djupplogar, vilket kan ha påverkat fyndnivån genom att fyndnivåerna ligger under ploglagret.

En styrka och en svaghet inom området är att stenhuggeriet under 1800-1900-talet tog i anspråk bergtäkter på impediment. Vid huggning frilades berg²⁹ med rätta betingelser för stenhuggeri. Detta torde ha ökat fyndmängden på icke attraktiv mark samtidigt som fyndens kontext tyvärr gick till spillo på grund av bristande dokumentation eller förflyttning av schaktmassor.³⁰

En annan omständighet som påverkat området är byggnation av olika befästningsverk, dels före svensktiden vid uppförande av Lyckå slott och Kristianopels fästning och dels svenskarnas anläggning av örlogsstaden Karlskrona med alla befästningar och fördämningar.³¹ Omfattningen av byggnationer och stenfyllnader mellan öarna måste ha krävt enorma mängder sten och grus från Karlskronas omland.

Slutligen kan det ju inte heller uteslutas att människor under mesolitikum knappast vistades i området, att deras avtryck från periodiska vistelser är mycket små eller att moderna människor inte känner igen lämningar till skillnad från t ex. yxfynd från senare tider.

---

²⁵ Storskifteskartan Sturkö 1795
Geometrisk avmätning av Senoren 1704

²⁶ Knarrström m fl. 2007:19
Gillis m fl. 2004:113

²⁷ Berglund 1967:9

²⁸ Andréén 2008:6

²⁹ Lidström 1938:119

³⁰ Exempelvis BLM inventarienummer 3424

³¹ Rufelt m fl. 1985:3-5

Frykman 1969:46, 50, 57

1.7.2 Statistiska metoder

Arkeologiska undersökningar har sällan möjlighet att göra totalutgrävningar eller ytinventera ett helt område. Det blir därför ofta en begränsad yta eller ett selektivt urval av arkeologiska lämningar inom ett område som studeras vid undersökningar. Det är således sällan arkeologer har möjligheter att tolka och dra slutsatser utifrån ett fullständigt material. En väsentlig fråga är härvid hur mycket material som krävs av helheten för att bilden av ett område i allt väsentligt skall återspeglas. Denna problematik diskuteras i uppsatsens andra frågeställning. Kan upphittade lösfynd anses vara slumpmässiga fynd? Vilka felkällor kan vi finna i ett arkeologiskt material som bygger på lösfynd? Rent källkritiskt kan det konstateras att för att kunna göra helt säkra vetenskapliga slutsatser skulle de behövas en totalundersökning med tolkningar och slutsatser och där man i efterhand studerade var brytpunkten ligger av fynd för att komma fram till tolkningar och slutsatser som i allt väsentligt motsvarar totalundersökningens resultat.

1.7.3 Ekonomiska kulturer

Arkeologer har under en lång tid diskuterat om det har funnits olika kulturer och skillnader mellan dem. Under 2009 uppstod en infekterad debatt om att det inte bara rörde sig om olika kulturer utan också om olika folk. Grunden för debatten var ett vetenskapligt tv-program baserat på Anders Götenströms publicering av en undersökning av gravfynd där det påstods att den gropkeramiska kulturen var laktosintoleranta till skillnad från trattbägarna, vilket skulle påvisa att de inte bara var olika kulturer utan också var olika folkgrupper.³² Vad avser denna aspekt är undersökningsmaterialet mycket starkt begränsat såväl i antal som arealmässigt, varför denna aspekt inte diskuteras i uppsatsen utan istället fokuseras på de olika ekonomiska kulturernas försörjningsbas.

1.7.4 Övrigt

Jag är född och uppvuxen inom undersökningsområdet. Detta har gjort det möjligt för mig att komma i kontakt med människor som har föremål i sina hem och jag har därigenom kunnat fotografera och dokumentera föremålen, vilket annars troligen inte varit möjligt. Jag vill med hänsyn till dessa omständigheter särskilt påpeka att bearbetning, diskussion, tolkningar och slutsatser strikt utgår från de artefakter som dokumenterats. Genom otaliga landskapsstudier känner jag också väl till fyndplatsernas förutsättningar.

---

³² Götenström 2008

<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=58360&a=1134882&printerfriendly=true> datum 2010-03-23

2 Bearbetning och analys

2.1 Artefakter

Här följer en beskrivning av nio fynd som tillkommit efter kandidatuppsatsens publicering. Fynden består av lösfynd som idag innehas och förvaras av privatpersoner. Beskrivningen omfattar i den mån det är möjligt tidsperiod och kultur under stenåldern.

2.1.1 Mesolitikum

Fynd nr 1 (se figur 3 nedan) är en trindyxa³³ med måtten 149 x 45 x 39 mm. Trindyxor är tillverkade av bergart (samlingsnamn för olika bergarter som grönsten mm. dvs. ej flinta)³⁴ och har använts av samlar- och jägarkulturer från 6500 f.kr. till 2000 f.Kr.³⁵ Det kan därför vara vanskligt att kronologisera denna typ av yxa. I kandidatuppsatsen kronologiserades fynd av tre stycken trindyxor, mikrospån, tre skrapor och flintavslag som kom från Tockatorp.³⁶ Eftersom detta fynd innehöll mikrospån kronologiserades fynden till mesolitikum.³⁷ Eftersom trindyxan (se figur 3) är upphittad på samma gård, dvs. nr 17, och inte långt från tidigare fyndplats kan vi dra slutsatsen att trindyxan med stor säkerhet kan klassificeras som mesolitisk. Bedömningen stärks av att inga gropkeramiska fynd är kända inom närområdet och att fyndplatserna enligt lantmäteriets ekonomiska karta³⁸ ligger mellan 10-15 meter över nuvarande havsnivå.

Figur 3. Trindyxa funnen väster om Tockatorpsvägen, Sturkö. Skala 2:3.

³³ Wyszomirska m fl. 1999:8,28

³⁴ Wyszomirska m fl. 1999:3

³⁵ Hermansson & Welinder 1997: 21-22

³⁶ BLM inventarienummer 16599

³⁷ Andréén 2008:17

³⁸ Lantmäteriets ekonomiska karta 1969 – Bredavik 3F 4i, Sturkö 3F, 3i

2.1.2 Neolitikum

2.1.2.1 Tidigneolitikum

Fynd nr 2 är en tunnackig bredeggad bergartsyxa³⁹ (se figur 4 nedan) med måtten 103 x 56 x 30 mm (längd x bredd x tjocklek). Yxan hittades ca 30 meter från stranden på den gamla strandplanen till Ryd nr 7.⁴⁰ Strandplanen som användes för båtplatser och som garnhage (äng avsatt för upphängning av fiskeredskap) benämndes Kumla strand⁴¹. Området angränsar direkt till inägomarken till gård nr 7.⁴² Fyndplatsen är belägen drygt 5 meter över nuvarande havsnivå enligt lantmäteriets fastighetskarta⁴³.

Figur 4. Tunnackig bredeggad bergartsyxa funnen i Ryd. Avslagen egg samt svagt slipad på ena sidan. Skala 4:5

2.1.2.2 Mellanneolitikum A

Några nya lösfynd som med säkerhet kan kopplas till jordbrukskulturen har inte återfunnits i de tillkommande artefakterna. Vad avser samlar- och jägarkulturen kan det inte uteslutas att trindyxor som hittats tillhör såväl mesolitikum som MNA eller MNB (se sidan 8). I denna uppsats redovisas fynden av trindyxor utifrån kontext (samband med andra fynd) och topografi.

Fynd nr 3 är en trindyxa (se figur 5 nedan) med måtten 178 x 53 x 40 mm (längd x bredd x tjocklek). Yxan påträffades i samband med markbrytning på en plats som är belägen cirka 500 meter från de hållkistor som finns på Ekenäs 9:24, Torp, Senoren.⁴⁴ Platsen ligger enligt lantmäteriets ekonomiska karta mer än 15 meter över havet och söderöver sträcker sig ett låglänt område av åkrar ned mot havet.⁴⁵ Som nämnts tidigare är det svårt att definiera kronologin för denna typ av yxa. Eftersom den återfanns nära platsen för hållkistorna, vilka har en övertäckning av boplatsmaterial innehållande keramik av typen Fagervik II-III⁴⁶, kan det inte uteslutas att trindyxan är från perioden MNA. ”Fyndplatsen ligger inte heller långt från en boplats där det hittats keramik med ornamentik av kamstämpel och gropar (SHM inventarienummer 6844) som i fornminnesregistret beskrivs ligga på Ekenäs, Torp”.⁴⁷ Det är därför troligt att trindyxan kan hänföras till den gropkeramiska kulturen.

³⁹ Wyszomirska m fl. 1999:46

⁴⁰ Karta över inägorna till nr 7,8,9,10 och 11 Sturkö socken 1810

⁴¹ Karta över samfällda strandplaner 1897

⁴² Enskifteskarta Ryd 7,8,9,10 och 11

⁴³ Lantmäteriets fastighetskarta 2000, 3F 3i Sturkö

⁴⁴ SHM inventarienummer 25303

⁴⁵ Lantmäteriets fastighetskarta 2008 62F 2eS Trummenäs

⁴⁶ SHM inventarienummer 25303

⁴⁷ André 2008:9

Figur 5. Trindyxa funnen på Ekenäs, Torp, Senoren. Yxans bredsida är insvängd mot eggen samt har plana skaftrännor på båda sidorna. Skala 1:2

2.1.2.3 Mellanneolitikum B

Fynd nr 4 består ca 50 stycken verktyg och avslag av flinta som hittats på Ekenabben, som är Sturkös sydvästra udde. Flera av verktygen är skrapor och skärverktyg (se figur 6 nedan). Fyndplatsen ligger runt ett stort flyttblock mitt uppe på udden. Höjden över havet är enligt Ekonomiska kartan ca 10 meter över dagens havsnivå.⁴⁸

Figur 6. Skrapa (47x38x9 mm) och spånkniv (88x21x7 mm)⁴⁹ funnen på Ekenabben, Sturkö. Skala 1:1

Fynd nr 5 (se figur 7 nedan) är en trindyxa som hittats öster om Östernäs by ut mot Kalvbacken som är Senorens nordöstra udde. Måtten på yxan är 125 x 49 x 33 mm (längd x bredd x tjocklek). Området där yxan hittades är låglänt vilket troligen innebär att fyndet kan härledas till neolitikum, dvs. den gropkeramiska kulturen.

Figur 7. Trindyxa funnen i Östernäs, Senoren. Skala 1:1.

⁴⁸ Lantmäteriets fastighetskarta 2000 3F 3h Ekenabben

⁴⁹ Högberg m fl. 2002:10

Fynd nr 6 är en tjocknackig flintyxa typ B⁵⁰ (se figur 8 nedan) med måtten 141 x 46 x 28 mm (längd x bredd x tjocklek). Yxan hittades på en åker som vätter mot nordost nära Kåleviken, Senoren. Denna typ av yxor tillhör liksom nästa fynd stridsyxekulturen.

Figur 8. Tjocknackig flintyxa typ B upphittad nära Kåleviken, Torp, Senoren. Yxan är håleggad. Skala 2:3

Fynd nr 7 (se 9 figur nedan) är en delvis skadad stridsyxa av Vellingetyp.⁵¹ Fynd hittat i åker inte långt från kulturlager (tidsangivet till stenåldern utan närmare precisering) som upptäcktes i samband med utformandet av en detaljplan.⁵²

Figur 9. Stridsyxa typ Vellinge med måtten 185 x 53 x 35 mm. Yxan har skadad sida och skaftholk. Upphittad på Västerås, Senoren. Skala 1:2.

Fynd nr 8 (se figur 10 nedan) är en avslagen tjocknackig flintyxa typ B med hålegg och något utsvängda egghörn med måtten 77 x 40 x 19 mm (längd x bredd x tjocklek). De utsvängda yxhörnerna antyder att yxan är från sen MNB eller senneolitisk.⁵³ Yxan hittades väster om Tockatorpsvägen i samma område som fynd 1, dvs. på Tockatorp gård nr 17. Yxan tillhör stridsyxekulturen.

⁵⁰ Wyszomirska m fl. 1999:66

⁵¹ Wyszomirska m fl. 1999:66

⁵² BLM Dnr 0726-140, datum 1997-09-02

⁵³ Wyszomirska m fl. 1999:66, 77

Figur 10. Avslagen tjocknackig bergartsyx, med hålegg. Yxan har utsvängda egghörn och är mycket fint slipad på alla fyra sidorna. Fyndet gjordes väster om Tockatorpsvägen i närheten av fynd nr 1. Skala 1:1.

2.1.2.4 Senneolitikum

Fynd nr 9 är enkel skafthålsyx⁵⁴ daterad till senneolitikum (se figur 11 nedan). Yxan hittades på gård nr 1 Uttorp som ligger söder om Sturkö kyrka på ett större odlingsgärde som utgör den gamla inägomarken för gård nr 1.⁵⁵ Föremålets mått är 165x36x75 mm (längd x bredd x tjocklek). Enligt Per Lekbergs forskning kring enkla skafthålsyxor har denna sorts yxor fyra stadier, där yxan omarbetas (nytt skafthål görs) då nacken brister för att slutligen bli slutförbrukad.⁵⁶ Utifrån de 15 enkla skafthålsyxor som återfunnits inom undersökningsområdet⁵⁷ talar längden på yxan för att den befinner sig i sin näst sista fas. Yxans skafthål har dock centrerats vilket gör det svårt att återanvända yxan ytterligare en gång då yxans återstående längd då endast utgörs av ca 7 centimeter. Skafthålet talar därför för att yxan befinner sig i sin sista fas.

Figur 11. Enkel skafthålsyx funnen på Uttorp nr 1, Sturkö (fynd nr 9). Skala 1:2.

2.2 Arkeologiska fynd – ett urval ur en helhet

I kandidatuppsatsen avhandlades 125 stycken fynd som förvarades vid Blekinge museums arkeologiska föremålsarkiv. Av dessa kunde 83 stycken klassificeras till tidsperiod och kultur, dvs. 66,4 procent.⁵⁸ Utöver de föremål som fanns vid museet inventerades 10 föremål hos privatpersoner, samt ett föremål vid Statens historiska museum och ett föremål som Blekinge

⁵⁴ Wyszomirska m fl. 1999:75

⁵⁵ Lantmäteriet Storskifte på utmark 1795 Sturkö

⁵⁶ Lekberg 2002: 112-114

⁵⁷ Andréén 2008:26

⁵⁸ Andréén 2008: bil 1

museum förvarade i fornminnesutställningen.⁵⁹ Dessutom används uppgifter från Blekinge museum och Riksantikvarieämbetet avseende inventeringar av boplatser.⁶⁰ Totalt omfattade uppsatsen cirka 137 föremål varav 95 kunde klassificeras vilket innebär ca 70 procent.

För området Senoren och Sturkö uppgick antalet föremål till 129 stycken lösfynd varav 89 föremål kunde klassificeras (ca 69 procent). I denna statistiska undersökning, som är avgränsad till Senoren och Sturkö, tillförs nu ytterligare 10 procent klassificerade föremål, dvs. nio stycken lösfynd, som presenterats under kapitel 2.1 ovan (se figur 12 nedan).

Område	Blekinge museum	Varav klassificerade	Privat ägo/övr klassificerade	Totalt antal fynd	Klassificerade	Procent klassificerade
Senoren	81	54		81	54	66,7
Sturkö	36	23	12	48	35	72,9
Tjurkö	4	3		4	3	75
Ytterön	1	1		1	1	100
Inlängan	3	2		3	2	66,7
Totalt	125	83	12	137	95	69,3

Figur 12. Sammanställning av antalet lösfynd i uppsatsen "När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern".⁶¹

2.3 Kulturer under stenåldern

Arkeologerna har under en lång tid beskrivit yngre stenåldern i olika kulturer baserade bl. a på de olika kulturernas ekonomiska bas, gravskick, artefakttyp och keramikornamentik. Här följer en övergripande beskrivning av de olika kulturernas ekonomiska bas.

2.3.1 Trattbägarkulturen (TN-MNA)

Trattbägarkulturen anses ha introducerat jordbruket i Sverige. Det finns en mängd tolkningar av olika forskare: bl. a kan introduktionen ha skett genom en utvecklingsprocess ifrån Erteböllekulturen och diffusion mellan människor, genom att människor invandrat söderifrån från den bandkeramiska kulturen eller ideologiska val (grundat på TRB:s gravskick).⁶² För att klassas som jordbrukare antas att människorna haft någon form av odling och djurhållning. På den enda tidigneolitiska blekingska boplatser som undersökts visade sig endast 7 % av benen komma från tamboskap; under MNA ökar andelen till ungefär 10 procent. Resterande ben bestod huvudsakligen av sälben.⁶³ Wyszomirska har genom undersökningar dragit slutsatsen att stabil kustekonomi varit en fördröjande orsak till ekonomiska innovationer. Det är därför troligt att samlande och marin föda utgjort huvudsaklig ekonomisk bas under perioden, varvid jordbruk och tamboskap varit obetydligt längs Blekinges kust.⁶⁴ Under tidigneolitikum sker en successiv klimatförsämring. Under slutet av MNA sker en viss förbättring för att under senneolitikum åter försämrats.⁶⁵ Lösfynden inom undersökningsområdet ger indicier på att TRB är på tillbakagång (endast ett fynd).⁶⁶ Det kan finnas flera orsaker till nedgången t ex

⁵⁹ Andréén 2008:7,9,20, 22-27

⁶⁰ Blekinge museum fasta fornlämningar Ramdala, Sturkö, Tjurkö och Torhamns socken
www.raa.se

⁶¹ Andréén 2008

⁶² Stensköld 2004: 36-38

⁶³ Welinder 1998: 44-45, 93, 97-98

⁶⁴ Wyszomirska 183-186

⁶⁵ Welinder 1999:24

⁶⁶ BLM inventarienummer 10921

klimat, utarmning av jorden eller ideologiska val som innebar att människorna återgick till jägarkulturen.

2.3.2 Gropkeramiska kulturen (MNA-MNB)

Den gropkeramiska kulturen existerar under MNA och MNB. Kulturen brukar beskrivas som säljägare med viss djurhållning i form av grisar samt får, getter och kor i begränsad omfattning. Grisarna utgjorde buffert och betade ollon i lövskogen som ett led i återväxten. Odlingen utgjordes under såväl MNA som MNB av 75 % vete och 25 % naket korn och förekom i mindre omfattning.⁶⁷ Forssander beskrev under 1930-talet de olika kulturerna som två folkslag som samexisterar⁶⁸ emedan andra forskare senare menade att dessa var ett resultat av olika strategier och ideologiska val.⁶⁹ Anders Carlsson menar att den gropkeramiska kulturen skulle ha utvecklats ur TRB vilket gör att TRB och GRK aldrig förekommer på samma plats under samma tid och eftersom GRK skulle vara en utveckling av TRB förekommer kulturen nästan uteslutande på platser där TRB har funnits.⁷⁰ Dessutom anser Wyszomirska att de ekonomiska livsbetingelserna i kustlandskapet har varit starkt fördröjande av jordbrukets införande långt in i mellaneneolitikum.⁷¹

2.3.3 Stridsyxekulturen

Stridsyxekulturen existerar under mellaneneolitikum B.⁷² Mats Malmer har visat att Stridsyxekulturen huvudsakligen etablerar sig på moränjordar, den bästa åkermarken.⁷³ Enligt Lars Larsson tolkas stridsyxekulturen som en ideologi, vilken uppkommer genom yttre påverkan. De som ansluter till den nya ideologin lämnar sina boplatser och skapar nya i ytterområdena. Det nya levnadssättet skiljde sig från de gamla boplatserna, som byggde på transhumance. Dessutom har Larssons undersökning av Skåne visat att stridsyxekulturen etablerar sig på sydväst-moränerna, först på backlandet (området innanför kustslätten) som har inslag av lera och därefter på kustslätten med lätta jordar.⁷⁴ Deras ekonomiska bas var, baserat på fynd i Skåne, huvudsakligen odling av korn och djurhållning av får, get, gris och ko. Omfattningen av djurhållningen inom stridsyxekulturen är svår att fastställa på grund av de få fynd som gjorts.⁷⁵

2.3.4 Senneolitiska kulturen

Perioden brukar beskrivas som en konsolidering av jordbrukskulturen som uppvisar en enhetlig ekonomisk bas där jordbruket kännetecknas av större variation av grödor som naket korn, skalkorn, emmer och spelt. På de få platser som undersökts dominerar ben från tamboskap (undantag Stora Förvar). Att döma av ben från vilda djur tycks dessa ha jagats för material till särskilda produkter.⁷⁶ Perioden kan beskrivas som kontinuitet i jordbruket över territoriet men den kan också beskrivas som början på något nytt, äldre bronsåldern med metallhantering.⁷⁷

---

⁶⁷ Welinder 1998:98, 101-102, 183-184

⁶⁸ Forssander 1935: 115-120

⁶⁹ Stensköld 2004: 39

⁷⁰ Carlsson 1998:48

⁷¹ Wyszomirska 1988: 183-186

⁷² Wyszomirska m fl. 1999:42

⁷³ Malmer 2002:148

⁷⁴ Larsson 1988: 53-54,69

⁷⁵ Welinder 1998:100:101

⁷⁶ Welinder 1998: 103-105

⁷⁷ Stensköld 2004:11

3. Diskussion

3.1 Artefakter

Denna studie utgår från att lösfynd utgör indicier på vilka platser som människor utnyttjat under förhistorisk tid. Lösfyndens klassificering i tid och rum kan också ge oss information om deras livsstilar, medvetna val av platser och bostadsmönster under olika tidsperioder. Genom att kombinera topografi och hydrografi med fynden växer en bild fram av de olika perioderna.

Det kan rent källkritiskt finnas många felkällor när det gäller lösfynd. De kan utgöra bl. a deponeringar, gravfynd eller ren förlust under förflyttning. Trots detta är studier av lösfynd i museum och hos privatpersoner ett billigt alternativ till studier över ett större område, vilket ur ekonomisk synvinkel annars hade varit omöjligt. I denna uppsats tillförs ytterligare fynd för att studera deras påverkan på tidigare tolkningar.

3.1.1 Mesolitikum

Fynd nr 1 hittades i nära anslutning till ett tidigare fynd från mesolitikum.⁷⁸ Fyndet gjordes på en väl skyddad plats i österläge, cirka 15 meter m ö h. Fyndet stärker därmed tidigare slutsatser att människor troligen utnyttjat platsen som säsongsplats. Människor som senare under MNA lever på att jaga och samla väljer mera sydliga platser varför valet av platsen i Tockatorp kan tyckas vara märkligt. Kanske är det sundet som delar Sturkö i nord-sydlig riktning som utgör en resurs, dels på fisk och dels som transportled ut mot i skärgården. Valet av plats kan också bero på någon resurs som har funnits här för insamling eller en kombination av ovanstående. Platsen kan naturligtvis också ha varit en anhalt på en transportväg ut i skärgården.

3.1.2 Neolitikum

3.1.2.1 Tidigneolitikum

Fynd nr 2 tolkas som en bredeggad tunnackig bergartsyxa. Tolkningen inte självklar då yxan till formen är lik en Limhamnsyxa. Limhamnsyxor förekommer under sen Erteböllekultur men också på gropkeramiska boplatser i Blekinge och Skåne under mellanneolitikum.⁷⁹ Yxans storlek avviker dock från Limhamnsyxorna.

Yxan återfanns nära havet på en plats som heter Kumla strand. Strandpartiet ligger mitt i viken Ryamar och är vänd mot öster. Ortsnamnet Kumla kommer av kum(b)l⁸⁰ med betydelsen minnesmärke. Ortsnamnet ger indicier på att platsen möjligen utnyttjats för begravingar någon gång under förhistorien. Det kan därför inte uteslutas att det rör sig om en gravplats och att yxan kan vara deponerad. Fyndplatsen är belägen ca 500 meter från fyndet av en tunnackig flintyxa⁸¹ och det kan möjligen ligga inom en tidigneolitisk boplatss aktionsradie. Mittemellan fynden finns ett gärde med en vattenkälla (egen landskapsinventering) som tycks vara den enda mellan de två fynden. Det är därför inte helt otroligt att denna vattenkälla utgjort en viktig punkt för en boplatss och att fynd nr 3 därigenom har en koppling till det tidigare fyndet.

---

⁷⁸ BLM inventarienummer 16599

⁷⁹ Wyszomirska m fl. 1999:9

⁸⁰ Palm 2004:500

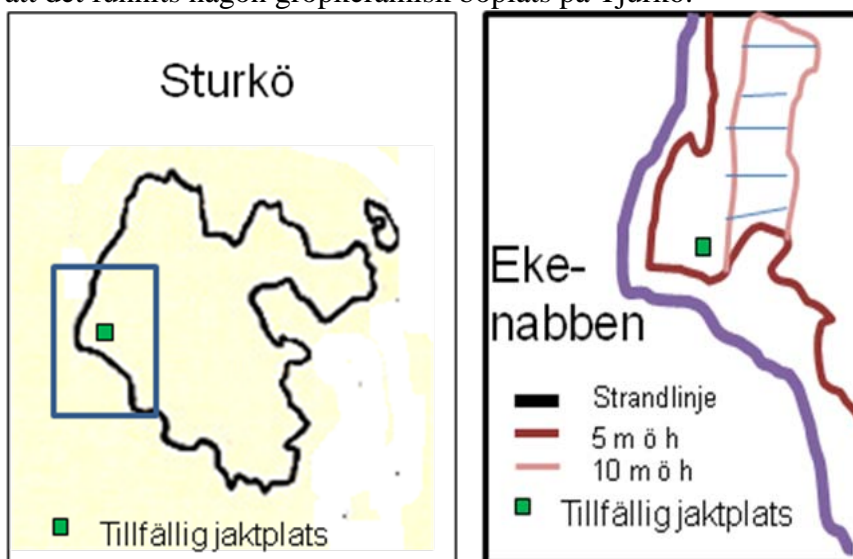
⁸¹ Andréén 2008:19

3.1.2.2 Mellanneolitikum A

Fynd nr 3 gjordes vid markbrytning. Platsen kännetecknas av svagt sluttande ängar mot syd och sydväst ned mot havet. Dessa ängar har under mellanneolitikum till stor del utgjorts av grund havsbotten⁸², vilket har utgjort goda möjligheter för fiske med juster och fiskegårdar. Fyndet tyder på att den groppkeramiska kulturen nyttjat hela den södra delen av Senoren.

3.1.2.3 Mellanneolitikum B

Fynd nr 4 består huvudsakligen av retuscherade verktyg som spånkniv, skrapor och skärverktyg. Fyndet innehåller också en flinta som legat i eld och en nacke av en yxa. Det som hänför verktygen till MNB är den avslagna yxans nacke. Fyndplatsen är belägen vid en stor sten vilket troligen varit en tillfällig jaktboplats. Platsen har under mellanneolitikum B utgjort en udde med en liten vik direkt öster om platsen (se figur 13 nedan). På udden cirka 400 meter finns också flera vattenkällor.⁸³ Fyndet av verktygen tyder på att jägar- och samlarkulturen nyttjat hela Sturkös södra del som försörjningsområde. Det kan inte uteslutas att fynden längs Sturkös södra sida har kopplingar till en mer permanent boplats (nr 4)⁸⁴ vid Sturkö kyrka. Det finns i dag inget som tyder på att det skulle finnas någon permanent groppkeramisk boplats väster om Sturkö, dvs. på Tjurkö. Möjligheterna till odling är starkt begränsade enligt K-E Sahlströms karta över blottat berg⁸⁵ samtidigt som djupet utanför dåtida kustlinjen är väsentligt större än på Sturkö och Senoren. Tjurkö har helt enkelt andra ekonomiska förutsättningar⁸⁶ och det har inte gjorts några arkeologiska fynd⁸⁷ som tyder på att det funnits någon groppkeramisk boplats på Tjurkö.

Figur 13. *Fynd nr 4 tolkas som en tillfällig jaktplats. Fynden gjordes vid ett flyttblock på Sturkös sydvästra udde, Ekenabben (bilden till vänster). Under mellanneolitikum låg flyttblocket på en tydlig udde med en mindre vik direkt öster om fyndplatsen (bilden till höger).*

Fynd nr 5 utgörs av en trindyxa som hittats på ett låglänt område varvid fyndet kan tolkas som mellanneolitiskt. Eftersom trindyxor har nyttjats under perioden 6500–2000 f. Kr kan det

⁸² Lantmäteriets fastighetskarta 3F 4i Bredavik

⁸³ Egen inventering juli 2009

⁸⁴ BLM fornminnesinventeringen 1938 akt Fasta fornlämningar i Sturkö socken

⁸⁵ Stenholm 1986:15

⁸⁶ Sjöfartsverket 2007 Skärgårdskort 821

⁸⁷ Andréén 2008: bil 1

dock inte uteslutas att fyndet på det låglänta området är från stenålder. Det som talar för att fyndet är så gammalt är att det hittats i en svacka som skulle ha utgjort en god boplats under mesolitikum. Då det inte går att koppla fynd 5 till några andra närliggande fynd och omständigheterna kring trindyxorna såväl avseende tidsperiod och dess kopplingar till TRB går det inte att göra några tolkningar av detta fynd som har bäring på uppsatsens frågeställningar.

Fynd nr 6 är en brednackig flintyxa typ B som hittats i Torp, Senoren. Torp är den by som har flest fynd i tidigare uppsats.⁸⁸ Det är dock viktigt att notera att stora delar ingår i Måns Nilssons samling. Måns var aktiv och samlade in föremål.⁸⁹ Genom sitt intresse för äldre föremål hade han säkert också en större förmåga än andra dåtida människor att se föremål från förhistoriskt tid. Detta kan i sin tur göra att antalet lösfynd som inlämnats gör att Torp blir överrepresenterat i undersökningen i förhållande till andra platser. Måns Nilssons samling innehåller 5 fynd från stridsyxekulturen i form av tre yxor och två mejslar. Ett av dessa fynd gjordes på gård nr 10.⁹⁰ Även denna yxa hittades på gård nr 10. Fyndplatsen ligger troligen när den boplats som inventerades av K-A Björkqvist 1979.⁹¹ Fyndet nr 6 tillsammans med tidigare fynd tyder på att jordbrukskulturen återhämtar sig under senare delen av mellanepolitikum.

Fynd nr 7 utgörs av en stridsyxa typ Vellinge. Vid utformandet av en detaljplan hittades ett kulturlager.⁹² Det är dock inte självklart att fyndet tillhör detta kulturlager. Det hittade kulturlaget ligger på en plats som under neolitikum utgör en ö med ett smalt sund mot Senoren. Eftersom Senorens norra sida sluttar kraftig mot fyndplatsen⁹³ skulle det vara fullt möjligt att lösfyndet plöjts ned från Senorensidan till fyndplatsen. Det som talar för denna teori är att det finns en vattenkälla nära åkerkrönet på Senorensidan.⁹⁴ Tillgång till vatten torde vara en av de tyngst vägande faktorerna vid val av boplats. Det som talar för kulturlaget på ön är att marken ligger i ett mera skyddat östläge.

Fynd nr 8 är en avslagen tjocknackig yxa med hålegg och utsvängd egg. Den utsvängda eggen tyder på att yxan är från övergången mellan MNB och senneolitikum. Fyndplatsen ligger cirka 400 meter från fyndet av en enkel skafthålsyxa från senneolitikum.⁹⁵ Mycket tyder därför att införandet av jordbruket i detta område ligger något tidigare än vad som antogs i tidigare uppsats.

3.1.2.4 Senneolitikum

Fyndet av en enkel skafthålsyxa (**Fynd nr 9**) ökar antalet senneolitiska fynd i Uttorps by från två⁹⁶ till tre. Alla har gemensamt att de är funna söder om kyrkan på gård nr 1. Det märkliga är att de gropkeramiska fynden i byn inte sammanfaller med de senneolitiska. Äldre fynd från jordbrukskulturen har hittats i byns norra del vid gränsen mellan Skallatorp och Uttorp i form av en del av en tunnackig yxa samt en tjocknackig flintyxa typ B.⁹⁷ Båda dessa fynd hittades

---

⁸⁸ Andréén 2008: bil 1

⁸⁹ BLM föremålsarkiv Måns Nilssons samling

⁹⁰ Andréén 2008: bil 1

⁹¹ RAÄ Ramdala 105:1

⁹² BLM Dnr 0726-140, datum 1997-09-02

⁹³ Lantmäteriet fastighetskartan 2008 62F 2eS Trummenäs

⁹⁴ Egen inventering

⁹⁵ Andréén 2008:26

⁹⁶ BLM inventarienummer 8307

Andréén 2008:26

⁹⁷ Andréén 2008:19,20,22

norr om Mossens östra utlopp. Tidig jordbrukskultur norr om den gropkeramiska boplatsen och senneolitiska lösfynd söder om den. En teori som togs upp i C-uppsatsen var att odling etablerades på lös sandjord. De senneolitiska lösfynden tyder på att lättare jordar alltså brukas i byn Uttorp. Detta kan möjligen tyda på att innovationen ålder ännu inte introducerats här, trots att ålder börjar användas i Sydskandinavien ca 3500 f kr.⁹⁸ Mats Malmer har visat att stridsyxekulturen är koncentrerad till och har etablerat sig på de bördigaste jordbruksmarkerna⁹⁹. Det kan därför synas märkligt att etablering av jordbruk sker söder om den gropkeramiska boplatsen när Sturkö har gott om platser med mullhaltig morän. Ett annat alternativ är att den arkeologiska strikta indelningen i tidsperioder och kulturer är en vetenskaplig konstruktion och att samlar- och jägarkulturen levde kvar parallellt en bit in i senneolitikum. Men för att klargöra detta krävs mer utförliga undersökningarna av boplatserna, dels den gropkeramiska boplatsen RAÄ nr 4¹⁰⁰ och den förmodade senneolitiska boplatsen direkt söder om Sturkö kyrka.¹⁰¹

3.2 Arkeologi och statistik

Vid ytundersökningar (surface surveys) använder arkeologer ibland statistiska metoder för att slumpmässigt undersöka stora områden. Ett sätt är att lägga ut ett rutnät och slumpmässigt eller systematiskt välja ut de rutor som skall undersökas.¹⁰² I detta fall är förhållandet det omvända, fynden finns redan och frågan är om de kan anses vara slumpmässigt utvalda och om lösfynden kan anses vara representativa för helheten. För att ett urval ska kunna betraktas som slumpmässigt måste alla artefakter som finns inom området ha samma möjlighet att återfinnas och dessutom skall fynden vara obundna (det får inte finnas några kopplingar mellan fynden eftersom detta ökar sannolikheten för dessa fynd).¹⁰³ Ingen av dessa förutsättningar föreligger i de underlag som denna uppsats bygger på. När det gäller möjligheten för alla fynd att bli hittade kan bristerna delas in i tre delar. Det första är att de förhistoriska människorna valt speciella platser som de¹⁰⁴ ansett varit särskilt lämpliga utifrån ett speciellt syfte som t ex jakt, fiske, samling, jordbruk eller ritualer. Landskapet har förändrats under tiden. De platser som vi idag brukar eller exploaterar motsvarar med stor säkerhet inte exakt dessa områden. Att studera öar är väldigt speciellt. På öarna Senoren och Sturkö är åkermarken starkt begränsad. Under 1800-talets hårda tider utökades åkerarealen främst nära stranden.¹⁰⁵ Det är därför rimligt att anta att jordbruksföremål från neolitikum är överrepresenterade i undersökningen. Det andra är att människor som brukar jorden har olika förmåga att känna igen föremål. Det människor känner igen är framför allt yxor. Det är ytterst sällan som någon t ex har keramik eller mikrospån hemma. Dessa är svåra att se för en amatör och är kanske inte heller så roliga att ha i bokhylla eller ha liggande på spisen. En tredje faktor är människors engagemang. Måns Nilsson på Torp Senoren var intresserad av förhistorien och samlade en mängd föremål. Detta är naturligtvis bra för forskningen. Men vid en undersökning som denna innebär det att forskningsresultatets viktning blir fel och att Torp på Senoren med stor säkerhet får en allt för framträdande roll. Det fjärde är om vi kan lita på de uppgifter vi forskare får. Det kan inte heller uteslutas att det finns underliggande intressen för

---

⁹⁸ Jensen 2004: 290-291

⁹⁹ Malmer 2002:148

¹⁰⁰ BLM Fornminnesinventeringen 1938 akt Fasta fornlämningar i Sturkö socken

¹⁰¹ BLM inventarienummer 8307

¹⁰² Renfrew & Bahn 2006: 78-83

¹⁰³ Byström 1980:238

¹⁰⁴ BLM föremålsarkiv Måns Nilssons samling

¹⁰⁵ Lantmäteriet Storskifte på utmark 1795 Sturkö

Geometrisk avmätning Senoren 1704

Lantmäteriet ekonomiska karta 1969

att inte berätta den rätta fyndplatsen. Utifrån ett arkeologiskt perspektiv kan ovanstående ses som självklarheter men utifrån statistisk synvinkel har ovanstående faktorer en avgörande betydelse på resultatet.

En annan viktig del i stickprovsundersökningar är att fynden är oberoende dvs. inga samband får finnas mellan fynden (alla lösfynd skall ha samma sannolikhet att komma med i urvalet).¹⁰⁶ Vid inventering binder intresset för gamla saker ihop människor. När vi träffar en person som har lösfynd får vi tips om andra människor som också har lösfynd. Detta är naturligtvis bra, men fynden är inte längre autonoma utan är då bundna ur statistisk synvinkel (fynden har större sannolikhet att komma med i urvalet).

En tredje viktig faktor för en statistisk undersökning är att bortfallet inte är för stort.¹⁰⁷ I denna undersökning vet vi inte hur stort bortfallet är. Föremål har kommit på avvägar genom utflyttning, försäljning, arv mm. Dessutom förekommer fall i undersökningen där människor inte vill visa sina föremål trots att jag vid tidigare undersökningar kommit i kontakt med dessa. I detta fall innebar bortfallet att artefakter inte kom med i undersökningen. Detta var särskilt beklagligt eftersom inga lösfynd finns registrerade från denna plats. Slutligen finns lösfynd hemma hos människor som inte vill ge sig tillkänna.

3.3 Artefakter, ekonomier och arkeologernas kulturindelning

Genom att studera lösfynd kan vi få indicier på bosättningsmönster, val av mark, relativ tidpunkt och indelning i kulturer. Kultur är generellt ett mycket bredare begrepp än indelning utifrån ekonomisk bas. Några undersökningar har inte gjorts utöver inventeringar under 1938-40¹⁰⁸ och 1979¹⁰⁹, undersökning av tre hällkistor på Senoren¹¹⁰ och undersökning för en detaljplan på Senoren 32:1.¹¹¹ Tillsammans med lösfynd har dessa undersökningar legat till grund för de tolkningar och slutsatser som framgår av kapitel 1.3. Kan vi då utifrån lösfynden och dessa tolkningar och slutsatser urskilja några skillnader mellan de olika kulturerna vad avser ekonomisk bas?

Inom undersökningsområdet har hittats ca 30 stycken trindyxor.¹¹² Ett flertal av dessa har ingen exakt position. En del kan genom sin fyndplats kopplas samman med en boplats från tidigare inventeringar. Men de flesta kan inte ges någon relativ tidpunkt utan tolkningar förblir omöjliga. Dessutom vet vi inte trindyxans förhållande till det vi kallar TRB.¹¹³ En tolkning är att TRB söker sig till lätta sandjordar varvid vi finner flest artefakter från TRB på Senoren som genom låglänt terräng har lätta sandjordar som en gång varit havsbotten. Senoren har huvudsakligen blottat berg mitt på ön emedan den havsnära marken huvudsakligen består av finkornigt sediment men också delar med mullrik morän.¹¹⁴ Fynden på Sturkö som vi sammankopplar med jordbrukskultur är avsevärt färre. Samtidigt framgår det av K-E Sahlstöm karta att områdena med finkornigt sediment mycket sparsamma här emedan morän istället är vanligt förekommande. De lätta sandjordarna är lättarbetade men mindre bördiga, emedan moränjordarna beroende på sin beskaffenhet är mera bördiga men

---

¹⁰⁶ Byström 1980:238

¹⁰⁷ Byström 1980 247-249

¹⁰⁸ BLM Fornminnesinventeringen 1938 akt Fasta fornlämningar i Sturkö och Ramdala socken

¹⁰⁹ Raä Ramdala 105:1

¹¹⁰ BLM Dnr 208/1954, datum 1954-12-01

SHM inventarienummer 25303

¹¹¹ BLM Dnr 0726-140, datum 1997-09-02

¹¹² Andréén 2008: bil 1

¹¹³ Hermansson & Welinder 1997:22

¹¹⁴ Sveriges bebyggelse Blekinge Län 5 1948.:527-547

kräver betydande insatser vid nyanläggning av jordbruk.¹¹⁵ Mest tydligt är att samtliga sex artefaktfynd (TRB 2 st. och STR 4 st.) från Sturkö (3 ospec) har gjorts på finkorniga jordar. Motsvarande jämförelse kan inte göras för Senoren, dels beroende på jordartskartans detaljgrad och dels att huvuddelen av lösfynden saknar exakt fyndplats (TRB 6 st. och STR 14 st.). Rent generellt har Senoren flera områden med lättare sandjordar och antalet fynd från perioderna är avsevärt fler just här.¹¹⁶

De gropkeramiska boplatserna är också belägna strandnära på sandjordar i sydlägen med grunda vatten och trånga sund. Båda boplatserna återfinns på platser där man i anslutning funnit tidigneolitiska fynd. I Uttorp ligger boplatserna direkt söder om fyndplatsen för en tunnackig yxa. Här har även gjorts ett fynd av en tjockackig yxa typ B. Båda fynden har gjorts norr om mossens utlopp. De gropkeramiska fynden återfinns direkt söder om mossens utlopp. Vattenområdet utgör således en naturlig gräns mellan fynd från jordbrukskultur och jägarkultur. För Senoren är fynden från tidigneolitikum spridda över ön. Fynd ingående i kupolen till tre hällkistor innehöll neolitikums alla perioder där Fagervik II och III visar att gropkeramiska boplatser fanns i anslutning till gravfältet i Torp. Byn är också fyndrik genom hela neolitikum. Vid fornminnesinventeringen 1938 dokumenterades sex boplatser och ytterligare en hittades vid inventering 1979.

Under senneolitikum sker fynd på helt andra platser. Flera av fynden är enkla skafthålsyxor som hittas på fält som vätter ner mot havet och som en gång varit havsbotten. Under TN är havsnivån 7,5 meter högre i förhållande till dagens nivå och nivån sjunker till under 5 meter över dagens nivå under senneolitikum.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Stenholm 1986: 14-15

¹¹⁶ Sveriges bebyggelse Blekinge Län 5 1948.

¹¹⁷ Welinder 1998:68

4 Hur kan vi tolka artefaktfynden

4.1 Hur påverkar tillkomna fynd tidigare tolkningar och slutsatser?

Av de nio fynden kunde endast ett fynd (**fynd nr 1**) kopplas till Mesolitikum genom fyndplatsen som ligger nära tidigare fynd av mikrospån och trindyxor¹¹⁸. Fynd från mesolitikum är således sällsynta om vi bortser från problematiken kring trindyxors kronologisering. Tolkningen i C-uppsatsen förändras inte av det tillförda fyndet utan istället stärks tolkningen att människor var få inom området och att de bara vistats här under vissa perioder. Dock kan vi inte utesluta att människorna har lättare för att se yxor än t ex mikrospån vilket kan ge en felaktig bild av området.

I C-uppsatsen konstaterades att gjorda lösfynd tyder på att neolitiseringsprocessen börjar i slutet av tidigneolitikum (TNC). Endast ett fynd (**fynd nr 2**) kan möjligen kopplas till denna period. Fyndplatsen är endast 500 meter från tidigare fynd från motsvarande period.¹¹⁹ Fyndets svåra kronologi och fyndplatsens namn påverkar inte tidigare tolkning då både tidpunkt för neolitiseringsprocessens början och området sammanfaller med tidigare fynd.

Bara **fynd nr 3** kan möjligen hänföras till perioden MNA. Då fyndet är gjort inte långt från en gropkeramisk boplatz innehållande keramik typ Fagervik II-III som förekommer under MNA.¹²⁰

Fynd nr 4 är en samling av flintverktyg som utifrån en avslagen yxnacke kan kopplas till MNB. Föremålen låg kring ett flyttblock på en udde ca 10 meter över havet. Udden som ligger på sydvästra Sturkö är utsatt för väder och vind. Att samlingen huvudsakligen består av skärverktyg och skrapor samt den geografiska placeringen tyder på en tillfällig jaktplats. Fyndet gör att bilden av den gropkeramiska aktivitetsytan utökas i förhållande till tidigare gjorda tolkningar. Men den grundläggande tolkningen att den gropkeramiska kulturen söker skyddade boplatser som är strandnära, på sandmark, med grunda vatten och med trånga sund, kvarstår. Det tycks som att jägarna rör sig längs den södra kusten för att samla marina resurser. Det är dock farligt att dra alltför långtgående slutsatser eftersom vi inte vet dateringen på de olika platserna där vi finner gropkeramiskt fyndmaterial. **Fynd nr 5** skulle möjligen kunna tolkas som en gropkeramisk trindyxa utifrån fyndplatsens hydrografi. Men den skulle också kunna tolkas som en mycket gammal trindyxa från tiden då vattennivån var 2-6 meter lägre än idag. Då det inte finns några andra fynd, varken från Mesolitikum eller MN B, kan yxan inte sättas in i något sammanhang. Yxan lämnas därför utan tolkning.

Under MNB tillkommer tre stycken (**fynd nr 6-8**) yxor från stridsyxekulturen. Tidigare fynd från denna period är störst i Torp, Senoren (5 st)¹²¹ och kompletteras med **fynd nr 6**. I Blekinge arkiv förekom också förteckning av två slipstenar¹²² funna i Torp varav en angav ha sidan starkt insvängd med en längd av 36 cm. Föremålen fanns dock inte i föremålsarkivet men utifrån beskrivningen kan det inte uteslutas att fyndet är en lårbensformad slipsten. Antalet fynd tyder på att jordbrukets är under återhämtning. Men att antalet fynd ökar skulle även kunna ha andra förklaringar t ex att STR under senare delen av MNB väljer mera

---

¹¹⁸ BLM inventarienummer 16599

¹¹⁹ Andréén 2008:19

¹²⁰ Schierman 2005:1

¹²¹ BLM inventarienummer 7638-7639, 7676, 7678-7679

¹²² BLM inventarienummer 7684-7685

strandnära lägen eller att det sker förändringar i deponeringarna över tiden.¹²³ Fyndplatserna för fynden stärker tolkningen att människorna söker sig till mera skyddade platser under mellanneolitikum och alltjämt till jordar som är lättarbetade. **Fynd nr 7** indikerar att återhämtningen sker även på norra delen av ön. Kulturlagret inte långt från fyndplatsen som utgjorde en ö under neolitikum, kan möjligen dateras till MNB utifrån fyndet. Men det synes mera troligt att boplatsen legat i närheten av vattenkällan och att stridsyxan (**fynd nr 7**) genom plöjning förflyttat sig nedför åkern. Kulturlagret som utgör en ö skulle därmed kunna vara en expansion under senneolitikum. **Fynd nr 8** är en tjocknackig bergartsyxa med hålegg och utsvängd egg. Typologin tyder på att yxan är från övergången mellan MNB och senneolitikum. Fyndet är gjort i Tockatorp där det tidigare gjorts ett fynd av en enkel skafthålsyxa från Senneolitikum.¹²⁴ Det nya fyndet ger indicier på att jordbruket på denna plats har börjat något tidigare än vad som uttolkades i tidigare uppsatsen” ”.

Fynd nr 9 är en enkel skafthålsyxa från senneolitikum. Fyndet stärker tidigare bild av att neolitiseringsprocessen nu har fått genomslag i direkt anknäytning söder om den gropkeramiska boplatsen i Uttorp. Inga fynd från senneolitikum har gjorts på området norr om kyrkan där vi finner gropkeramiska fynd. Det kan finnas flera tänkbara orsaker till detta. En är att den sandiga jorden där gropkeramikerna levde ratades till förmån för bättre jordmån. Mats Malmer har påvisat att redan Stridsyxekulturen etablerade sig på den bästa åkermarken och även Lars Larsson tar upp att vi finner Stridsyxekulturens boplatser på moränjordar. Det är därför fullt möjligt att stridsyxekulturens tankesätt inte får genomslag i Uttorp förrän under senneolitikum. Ett annat alternativ är också att delar av den gropkeramiska kulturen fanns kvar när neolitiseringsprocessen påbörjades i Uttorp på södra Sturkö. Det skulle i så fall visa att neolitiseringsprocessen släpade efter på öarna. Detta skulle vara fullt möjligt att neolitiseringsprocessen kom igång senare än på många andra ställen. Wyzsomirska har vid forskning på tidigneolitisk boplatz (Nymölla) konstaterat att kustekonomin har haft en bromsande effekt på neolitiseringsprocessen.

4.2 Kan ett slumpmässigt urval vara representativt för en helhet?

Utifrån de argument som togs upp i diskussionskapitlet kan vi inte se undersökningen som en stickprovsundersökning, dels för att vi inte vet den totala mängden föremål och dels för att föremålen varken är slumpmässigt utvalda eller obundna. Dessutom finns ett bortfall som är svårt att bestämma storleken på. Har då denna undersökning något värde? I C-uppsatsen utgick vi ifrån 89 stycken föremål vilket gav en schematisk bild över området. När vi tillförde ytterligare 10 procent föremål kompletterades bilden med nya platser eller tidsförhållande bakåt på platser som var kända. Övergripande tolkningar över området var oförändrade. Den empiriska undersökningen fyller ett syfte men vi måste akta oss för uttrycket representativ som innebär att 98 stycken föremål skulle återspegla området i sin helhet om vi kände till den totala mängden föremål.

Vi kan i undersökningar som denna ge en schematisk bild över området med övergripande tolkningar och slutsatser men vi måste vara fullt medvetna om att bilden inte är komplett dvs. representativ, vilket förutsätter tillgång till alla fakta om området. Bilden är därför en nulägesbeskrivning utifrån kända fakta. Vi bör alltså vara försiktiga med att göra alltför detaljerade analyser och tolkningar eller dra alltför långtgående slutsatser.

---

¹²³ Forssander 1935: 104-117

¹²⁴ Andréén 2008:26

4.3 Har det funnits olika kulturer

Det går inte att utifrån 98 lösfynd diskutera kulturbegreppet. Däremot kan vi utläsa möjliga tolkningar utifrån materialet. I uppsatsen tyder fynden på att neolitiseringsprocessen kommer igång tidigast under slutet av tidigneolitikum. Platser med lätta jordar tas i anspråk. Fragment av en dubbeleggad yxa är det enda fynd som tyder på att människor som brukar jorden existerar under MNA.

Samlar- och jägarmänniskor finns på två platser, dels Torp under MNA och dels Uttorp där boplatsen är odaterad.¹²⁵ Det är på dessa platser som vi finner gropkeramik, vilket tyder på en mera fast boplatstruktur. Huvuddelen av fynd som klassas till jordbrukskulturen återfinns under MNB i nära anslutning till jägarnas boplatser. På Uttorp är det väldigt tydligt att inga artefakter tillhörande STR återfinns där jägarna har sin boplat eftersom fynden delas av Stora mossens utlopp. Mats Malmer och Lars Larsson har visat att STR under MNB väljer den bästa åkermarken. Att människorna fortfarande väljer de lätta jordarna i undersökningsområdet kan bero på att neolitiseringsprocessen löper långsammare just här. Jordbrukets ringa omfattning i förhållande till de marina resurserna gör att STR etablerar sig på samma område där förutsättningarna för fiske och jakt är bäst och att de marina resurserna väger tyngre än markval. Utarmning av jorden torde också ha varit ett stort problem på dessa öar eftersom lämplig mark för odling är begränsad. Av fynden att döma tycks boplatserna söka mera skyddade lägen under mellaneneolitikum vilket kan vara en effekt av försämrat klimat.

Under SN finner vi artefakter på andra platser än tidigare. Fynden av enkla skafthålsyxor kan tyda på bearbetning av skottskogar eller möjligen ringbarkning för att skapa betesmark. I Uttorp återfinns inga senneolitiska artefakter på jägarnas boplat. Det kan tänkas finnas fler olika orsaker därtill. En är att jordbrukarna under senneolitikum nu väljer andra jordar som är lämpliga för jordbruk. En annan möjlighet är att jägare finns kvar på området vilket framtvingar andra val. Ett tredje alternativ är att tekniska innovationer som årder, har blivit kända. Ett fjärde alternativ är att vattenkällor spelat en viktig roll för val av platser. Det går inte att bortse från att alla tre fyndplatserna i Uttorp ligger nära vattenkällor, vilket måste ha varit en stor fördel. Det fjärde alternativet torde vara ett intressant område för vidare forskning.

---

¹²⁵ BLM Fornminnesinventering 1938

5 Slutdiskussion

Genom att studera nya lösfynd inom undersökningsområdet, som består av öarna Senoren och Sturkö, prövades det resultat och tolkningar som erhöles genom att klassificera 89 stycken fynd under år 2008 i C-uppsatsen. Inget av de nio nya lösfynden talar emot de tolkningar och slutsatser som görs i uppsatsen. Däremot fördjupar och stärker fem av fynden de tolkningar och slutsatser som gjordes. Ett av fynden (fynd nr 8) förändrar tidsförloppen för introduktionen av jordbruket på norra Sturkö från senneolitikum till övergången mellan MNB och SN. Det andra fyndet som påverkar tolkningar och slutsatser är fynd nr 4. Fyndet visar att jaktboplatser har funnits längs hela Sturköns sydkust. Någon ytterligare spridning västerut på Tjurkö kan inte beläggas eftersom inga fynd har gjorts och ej heller vid landskapstudier av kusten finns några spår¹²⁶. Aktionsområdet för jaktboplatser är därmed större än vad som angavs i C-uppsatsen. Undersökningen med nya lösfynd visar att den övergripande bilden av stenåldern med fyndfattigdom under mesolitikum och introduktionen av jordbruk under neolitikum mm, som erhöles i C-uppsatsen, fortfarande är hållbar. Nya fynd stärker tidigare tolkningar och slutsatser och fördjupar kunskaperna om undersökningsområdet. De nya fynden ger en bättre bild av utbredningen på ytor som vi tidigare saknade kunskap om och ger oss också en mera relativ tidpunkt för utvecklingsförloppet.

Utifrån de artefakter som klassificerats tyder mycket på att de marina resurserna spelat en stor roll under huvuddelen av neolitikum. Under neolitiseringsprocessens början är spridningen av artefakter kopplad till de lätta jordarna. Under mellanneolitikum tycks boplatserna förflyttas till mera skyddade lägen. Troligen beror förflyttningen dels på att klimatet förändras och dels på att förutsättningen för jakt av marina resurser är bäst just här. Människor som anammar jordbruket under MNB väljer att etablera sig i närområdet av jägarna antingen för att deras födobas fortfarande huvudsakligen utgörs av marina resurser eller att möjligheten att byta varor förelåg här. Det som talar emot det senare alternativet är att lösfynden allttjämt återfinns på lättare jordar vilket inte borde varit fallet om människorna ville maximera sin utkomst. På Senoren finns tillgång till mullhaltig morän på 15 av 16 stycken gårdar¹²⁷. Trots detta tyder fynden på att STR koncentreras till den södra delen av ön nära jägarnas boplatser.¹²⁸ Jordarten tycks därför inte ha varit den avgörande faktorn vid val av plats under mellanneolitikum. Det kan inte heller uteslutas att neolitiseringsprocessen löpte olika på öarna och att en uppdelning av marken påbörjats vilket medförde att de som sist övergick till jordbruk helt enkelt fick ta sämre mark i anspråk.

Under SN förändras fyndbilden. Fynd görs inom hela undersökningsområdet vilket tyder på att val av mark spelar en allt viktigare roll samtidigt som tidigare faktorer minskar. Av elva fynd som kan placeras på en gård kan konstateras att åtta har tillgång till mullhaltig morän. De senneolitiska fynden i Uttorp är dock gjorda på sandjord. Inga fynd görs på jägarnas boplatser vilket kan vara ett tecken på att dessa finns kvar på platsen även under senneolitikum. De som anammar jordbruket väljer att etablera sig söder om jägarnas boplatser trots att marken här utgörs av sandjord.¹²⁹ Detta kan tyda på att dessa människor allttjämt hade marina resurser som ekonomisk bas och att tillgången till marina resurser vägde tyngre än jordarten. En annan förklaring kan vara att jordbrukets etablering gick långsammare här och att alternativen vid val av åkermark var begränsade eftersom den bättre åkermarken redan var ianspråktagen.

---

¹²⁶ Egen inventering längs Tjurköns sydsida 2009-12-22

¹²⁷ Sveriges bebyggelse Blekinge län 5 1948: 527-547

¹²⁸ BLM inventarienummer 7638-7639, 7676, 7678-7679

Fynd nr 6

¹²⁹ Sveriges bebyggelse Blekinge län 5 1948: 650-658

Trots att undersökningens lösfynd inte kan ses som en statistisk stickprovsundersökning fyller denna typ av undersökningar en viktig funktion. Även om resultatet inte ger en representativ bild så erhålls en schematisk bild över området utifrån vilken kan göras övergripande tolkningar och slutsatser. En bild som kan utvecklas av framtida forskare.

Ett intressant område för framtida forskning är vattenkällors betydelse för boplatserna och avstånd mellan boplatser och vattenkälla.

•
Utifrån den ekonomiska basen tycks skillnaderna inte ha varit särskilt stora mellan jägare och jordbrukare. Troligen återspeglar lösfynden och val av platser en ekonomisk strategi för överlevnad som verkar vara ganska lika. Den goda tillgången på marina resurser tycks ha motverkat jordbrukets innovationer. Lösfynd från senneolitikum tyder på att beteendet förändras och att jord med mullhaltig morän börjar användas vilket kan tyda på en teknisk utveckling inom jordbruket. Dock verkar det som att val av plats för jordbrukare i Uttorp alltjämt styrs av de marina resurserna.

Slutligen kan vi konstatera att antalet artefakter är väldigt litet i förhållande till undersökningsområdet. Flera faktorer kan ha påverkat vilka lösfynd som gjorts och vilka som legat till grund för denna uppsats. När vi gör undersökningar som denna bör därför möjliga tolkningar och slutsatser hållas på en övergripande nivå.

6 Sammanfattning

I denna uppsats tillförs nio stycken nya lösfynd vilket ökar det klassificerade fyndmaterialet med tio procent. Syftet var att pröva de tolkningar och slutsatser enligt nedan som framkom i C-uppsatsen.

- Få fynd under mesolitikum talar för att få människor vistas här under vissa delar av säsongen
- Neolitiseringsprocessen startar under slutet av tidigneolitikum
- Etableringen sker på lätta jordar
- Fyndfattigdom tyder på nedgång under MNA
- STR eftersträvar alltså skyddade lägen och lätta jordar
- GRK tycks eftersträva strandnära boplatser belägna på sandmark vid grunda vatten och trånga sund
- Under senneolitikum tas nya områden i anspråk

Av bearbetning och diskussion kan dras följande tolkningar och slutsatser (se figur 14 nedan).

Fynd	Lösfynd	Klassificering	Resultat	Tolkning/slutsats
Nr 1	Trindyxa	MES	Oförändrat	Antalet fynd under mesolitikum få
Nr 2	Tunnackig bergartsyxa	TNC/Osäker	Oförändrat	Neolitiseringsprocessen börjar i slutet av TN
Nr 3	Trindyxa	MNA	GRK utökat aktionsområde	MNA fyndfattigt, Boplatser i skyddade lägen
Nr 4	Skrapor, ryggåsad spånkniv m fl.	MNB	GRK utökat aktionsområde	Tillfälliga jaktplatser i sydliga lägen
Nr 5	Trindyxa	MNB/Osäker	Oförändrat	Osäker
Nr 6	Stridsyxa typ Vellinge	MNB	Oförändrat, Stärker återhämtningsteori	Boplatser i skyddade lägen
Nr 7	Tjocknackig yxa typ B	MNB	Oförändrat, Stärker återhämtningsteori	Boplatser i skyddade lägen
Nr 8	Tjocknackig yxa typ B, utsvängd egg	MNB/SN	Stärker återhämtningsteori, tidigarelägger tidpunkten	Boplatser i skyddade lägen. Ny mark tas i anspråk
Nr 9	Enkel skafthålsyxa	SN	Oförändrat	Ny mark tas i anspråk

Figur 14. Sammanställning av fynd 1-9 och dess påverkan på tidigare tolkningar och slutsatser i uppsatsen "När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern".

Undersökningen kan inte ses som en stickprovsundersökning eftersom inte alla fynd har samma möjligheter att återfinnas. Dessutom är fynden inte obundna, den totala mängden fynd är okänd och det finns ett bortfall vars storlek vi har svårt att bedöma. Bilden vi får över området är schematisk och vi kan göra övergripande tolkningar och slutsatser utifrån lösfynden. Vi bör akta oss för att använda ordet representativt vilket syftar på att bilden överensstämmer med den verkliga bilden som den totala mängden fynd hade gett oss. Vid

undersökningar av denna typ är det därför viktigt att inte göra alltför detaljerade tolkningar eller att dra alltför långtgående slutsatser.

Tidigast under tidigneolitikums sista del startar neolitiseringsprocessen. Men under MNA tyder frånvaron av fynd på en tillbakagång. Med början under äldre mellaneneolitikum uppstår jägarboplatser i Torp, Senoren och Uttorp som är särskilt lämpliga för fiske och jakt och dessutom ligger bra till då klimatet försämrats. Fynd från STR tyder på att jägare som anammar jordbrukskulturen väljer platser i nära anslutning till jägarnas boplatser. Jordarten tycks i detta skede inte vara en avgörande faktor vid val av plats utan det är troligen närheten till de marina resurserna som är avgörande. Detta tyder på att jordbruk och djurhållning har varit underordnade de marina resurserna. Under senneolitikum förändras mönstret och lösfynden tyder på att platser huvudsakligen med mullhaltig morän föredras. Fynd av enkla skafthålsyxor tyder på att ytor som tidigare varit sjöbotten tas i anspråk och troligen röjs eller ringbarkas för betesdrift. Men där jägarnas boplatser legat i Uttorp finns inga fynd från STR eller SN. Detta kan tyda på att jägare bodde kvar på platsen under SN. Lösfynden tyder även här på en övergång till jordbruk under SN. Dock sker fynden från senneolitikum på sandrik jord vilket kan tyda på att de marina resurserna i närområdet alltså spelade en viktig roll vid val av boplatser och möjligen utgjorde de marina resurserna alltså grunden i den ekonomiska basen.

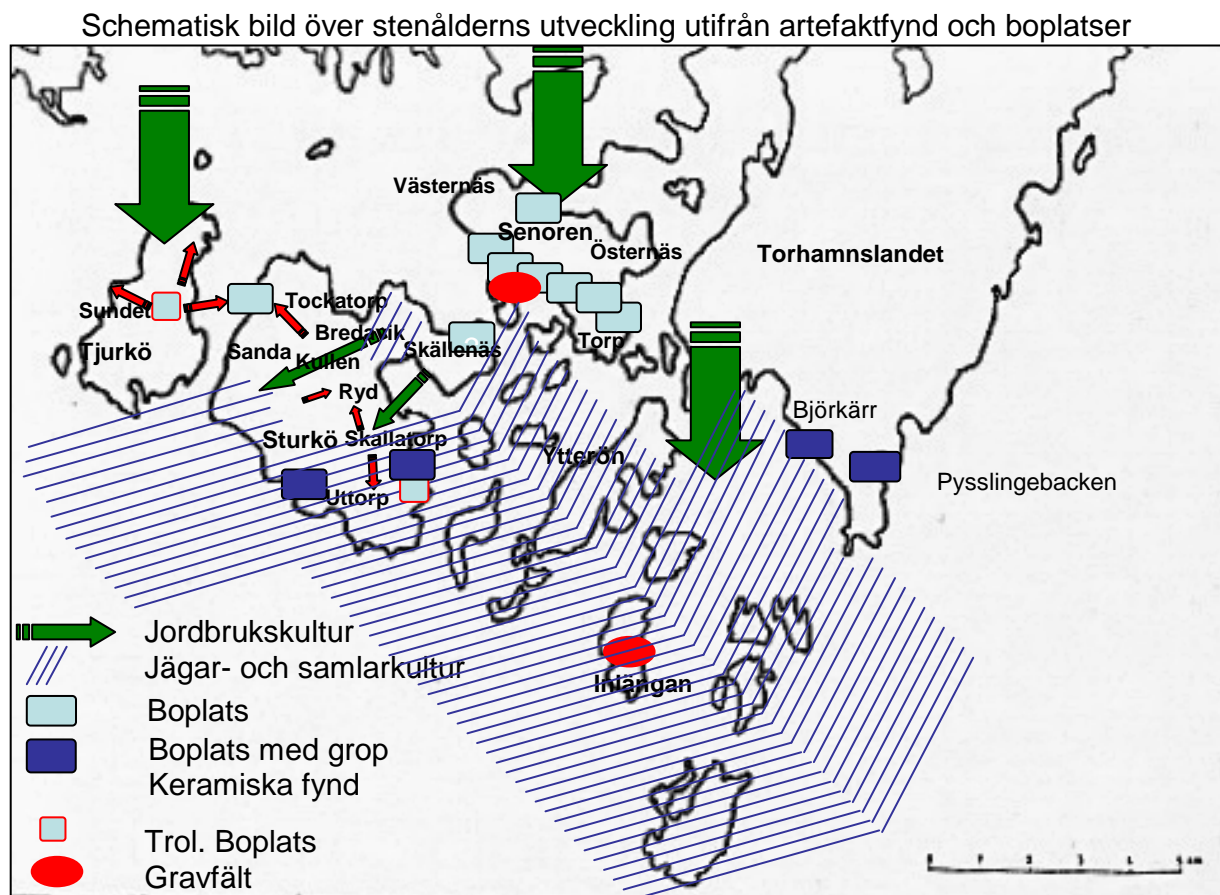

Fig. 15. Karta speglar utvecklingen inom området utifrån de artefaktfynd som har undersökts. Där jordbrukskulturen kommer ifrån fastlandet och sprider sig till lättodlade sandjordar under tidig- och mellaneneolitikum. Under senneolitikum tas nya arealer i anspråk, skapade av landhöjningen. Bilden kompletterad med fynd nr 4 som visar ett utökat aktionsområde för jägare runt Sturkös sydvästra udde.

7 Referenser

7.1 Litteratur- och källförteckning

- Berglund, B E. 1955. Eken i Blekinge. Några drag ur den blekingska ekskogens historia. Blekingeboken 1955 sid. 39-67. Blekinge musei och hembygdsförbunds förlag. Karlskrona
- Berglund, B E. 1960. Pysslingebacken. En östblekingsk jägar- och fiskarboplats. Blekingeboken 1960 sid. 9-44. Blekinge musei- och hembygdsförbunds förlag. Karlskrona
- Berglund, B E. 1962-1963. Vegetation på ön Senoren. I-III. Botaniska notiser 115, 116. Lund
- Berglund, B E. 1964. The post-glacial shore displacement in Eastern Blekinge. Southeastern Sweden. Sveriges Geologiska Undersökning, ser. C. Stockholm
- Berglund, B E. 1966. Late-quaternary vegetation in Eastern Blekinge, Southeastern Sweden 1. Late-glacial time. Opera Botanica vol. 12.1. Almquist & Wiksell. Stockholm
- Berglund, B E. 1967. Florans invandring till Blekinge. Blekingeboken 1967 sid. 7-22. Blekinge hembygdsförbunds förlag. Karlskrona
- Byström, J 1980. Grundkurs i statistik. Natur och kultur. Stockholm
- Carlsson, A. 1998. Tolkande arkeologi och svensk forntidshistoria. Stenåldern. Stockholm Studies in Archaeology. Stockholms universitet. Stockholm
- Gillis, C & Olausson, D & Vandkilde H. 2004 Dawn of Europe. University of Lund. Department of archaeology and Ancient History and authors. Lund
- Fossander, J E. 1935. Ett kapitel ur Blekinges äldsta bebyggelsehistoria. Blekingeboken 1935 sid. 102-120. Blekinge musei- och hembygdsförbunds förlag. Karlskrona
- Frykman, J. 1969. Tjurkö – en stenhuggarö. Blekingeboken 1969 sid. 43-78. Blekinge musei och hembygdsförbunds förlag. Karlskrona
- Hermansson, R & Welinder, S 1997. Norra Europas trindyxor. Mitthögskolan. Östersund
- Höberg, A. Mardell, L. Rudebeck, E. Sarnäs, P. Sheker, L. Ödman C. 2002. Nomenklatur och sorteringsschema för flintregistrering. Stadsantikvariska avdelningen. Malmö kulturmiljö. Malmö
- Knarrström, B. (ed.) Cronberg, C. Kjällquist, M. Artursson, M & Linderöth. 2007. Riksantikvarieämbetets förlag. Stockholm.
- Jensen, J. 2006. Danmarks oldtid. Vol 1. Nordisk Forlag A/S København
- Larsson, L. 1998. En hjortharpun från äldre stenåldern: Ett fynd vid Utklippan på fyrtio meters djup. Blekingeboken 1998 sid. 9-16. Blekinge hembygdsförbunds förlag. Karlskrona
- Larsson, L. 1989 Stridsyxekultur i Sydskandinavien. Boplatser, bebyggelse och bygder. Stridsyxekultur i södra Skåne. University of Lund. Institute of Archaeology. Report Series No. 36. Lund
- Lekberg, P. 2002. Yxors liv människors landskap. En studie av kulturlandskap och samhälle i Mellansveriges senneolitikum. Uppsala
- Lidström, B. 1938. Om stenhuggeriet I Blekinge. Blekingeboken 1938 sid 117-174. Blekinge musei- och hembygdsförbunds årsbok 1938. Karlskrona
- Malmer, M P. The Neolithic of South Sweden TRB, GRK, and STR. 2002. The Royal Swedish Academy of Letters History and Antiquities. Stockholm.
- Palm, R. 2004. Vikingarnas språk. Norstedts förlag. Stockholm
- Renfrew, C & Bahn, P. 2004. Archaeology. Thames & Hudson Ltd. London
- Sveriges bebyggelse. Statistisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden. Blekinge län del V. Hermes AB. Uddevalla
- Rufelt, G & Jonsson A-B, & Schölin S. 1985. Fortifikationen I Karlskrona. Blekinge kustartilleriförsvar med Karlskrona Kustartilleriregemente. Karlskrona
- Stenholm, L. 1986. Ränderna går aldrig ur. – en bebyggelsehistorisk studie av Blekinges dansktid. Doctoral Dissertation. Institute of Archaeology. Lund

Stensköld, E. 2004. Att berätta en senneolitisk historia. Stockholm Studies in Archaeology 34. Stockholm

Welinder, S & Pedersen, E A. & Widgren, M, 2004. Jordbrukets första femtusen år. Natur och Kultur/LTs förlag. Uppsala

Wyzomirska, B. 1988. Ekonomisk stabilitet vid kusten. Nymölla III. En tidigneolitisk bosättning med fångstekonomi i nordöstra Skåne. Acta Archeologica Lundensia. Almqvist & Wiksell. Lund

Wyzomirska, B & Karsten, P & Friman, B & Linde, P 1999. Bildkompendium stenåldern. University of Lund. Institute of Archaeology. Lund

7.2 Otryckta källor

Andrén, J Å. 2008. När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern. C-uppsats. Vt 2008. Lund

Götenström, A. 2008-06-06 Arkeologiskt mysterium löst. SVT

<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=58360&a=1134882&printerfriendly=true> datum 2010-03-23

Schierman, C. 2005 Kulturell identitet under mellanneolitikum. Uppsats Stockholms universitet

<http://www.arkeologiservice.se/res/Uppsatser/kulturellidentitetundermellanneolitikum.pdf> datum 2020-03-23

7.3 Skrivelser mm

BLM Dnr 208/1954, datum 1954-12-01

BLM Dnr 0726-140, datum 1997-09-02

BLM fornminnesinventering 1938, Fasta fornlämningar i Ramdala, Sturkö, Tjurkö och Torhamns socken

BLM inventarienummer 3424

BLM inventarienummer 8307

BLM inventarienummer 16599

RAÄ Ramdala 105:1

7.4 Kartor

Lantmäteriet Storskifte på utmark 1795 Sturkö

http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/show.html?showmap=true&mapTypeSelected=false&mapType=&archive=LMS&nbOfImages=13&sd_base=lms2&sd_ktun=4c4d535f4933332d31383a35 datum 2010-03-23

Geometrisk avmätning Senoren 1704

http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/show.html?showmap=true&mapTypeSelected=false&mapType=&archive=LMS&nbOfImages=1&sd_base=lms2&sd_ktun=4c4d535f4932372d32363a31 datum 2010-03-23

Enskifteskarta Ryd 7,8,9,10 och 11

http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/show.html?showmap=true&mapTypeSelected=false&mapType=&archive=LMS&nbOfImages=3&sd_base=lms2&sd_ktun=4c4d535f4933332d31383a3230 datum 2010-03-23

Lantmäteriets ekonomiska karta 1969 – Bredavik 3F 4i, Sturkö 3F, 3i

Lantmäteriets fastighetskarta 2000 3F 3h Ekenabben

Lantmäteriets fastighetskarta 2000, 3F 3i Sturkö

Lantmäteriets fastighetskarta 2008 62F 2eS Trummenäs

Karta över inägorna till nr 7,8,9,10 och 11 Sturkö socken 1810

Karta över samfällda strandplaner 1897

Sjöfartsverket 2007 Skärgårdskort 821

- 7.5   Figurförteckning: Samtliga fotografier tagna av Jan Åke Andréén.
Bakgrundskartor efter B E Berglund.
- F   Miljöbild från södra Sturkö med fynd från undersökningsområdet
1.   Undersökningsområdet. Grundkarta efter B E Berglund och rikets allmänna kartverk
  2.   Tabell för periodindelning och kulturer efter Wyszomirska m fl.
  3.   Trindyxa från Tockatorp.
  4.   Tunnackig bergartsyxa från Ryd.
  5.   Trindyxa från Ekenäs, Torp.
  6.   Skrapa och spånkniv från Ekenabben, Sturkö
  7.   Trindyxa från Östernäs, Senoren.
  8.   Tjocknackig flintyxa typ B från Torp, Senoren.
  9.   Stridsyxa typ Vellinge från Västernäs, Senoren.
  10.   Avslagen tjocknackig yxa med hålegg från Tockatorp, Sturkö
  11.   Enkel skafthålsyxa funnen i Uttorp, Sturkö.
  12.   Sammanställning av antalet lösfynd i uppsatsen ” När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern”.
  13.   Jaktplats under mellaneneolitikum B Ekenabben, Sturkö.
  14.   Sammanställning av fynd 1-9 och dess påverkan på tidigare tolkningar och slutsatser i uppsatsen ” När befolkades Blekinges östra skärgård? Bosättningsmönster under stenåldern”.
  15.   Karta som speglar utvecklingen inom området utifrån de artefaktfynd som har undersökts.
  16.   Delar av dolkar tillverkade i senonflinta hittade mellan Ryd och Kullen.
  17.   Schematisk bild över stenålderns utveckling

7.6   Internet – databaser

www.historiska.se	Sök i samlingarna
www.lantmateriet.se	Historiska kartor
www.raa.se	Fornsök

7.7   Förkortningar

BLM	Blekinge läns museum
GRK	Gropkeramisk kultur
MES	Mesolitikum
MNA	Mellanneolitikum A (äldre mellaneneolitikum)
MNB	Mellanneolitikum B (yngre mellaneneolitikum)
RAÄ	Riksantikvarieämbetet
SHM	Statens historiska museum
SN	Senneolitikum
SNK	Senneolitisk kultur
STR	Stridsyxekultur
TN	Tidigneolitikum
TRB	Trattbägarkultur

Bilaga

Sammanställning av tillkomna artefaktfynd

Fynd	Artefakt	Period	Klassificering	L	B	T
1	Trindyxa	MES-MNB	M	149	45	39
2	Tunnackig bergartsyxa	TN	TNC/osäker	103	56	30
3	Trindyxa	MES-MNB	MNA	178	53	40
4	Skrapa och spånkniv	MES-MNB	MNB	47 88	38 21	9 7
5	Trindyxa	MES-MNB	MNB/osäker	125	49	33
6	Tjocknackig flintyxa typ B	MNB	MNB	141	46	28
7	Stridsyxa typ Vellinge	MNB	MNB	185	53	35
8	Tjocknackig yxa med hålegg och utsvängd egg	MNB/SN	MNB/SN	77	40	19
9	Enkel skafthålsyxa	SN	SN	165	36	75